УДК 338.43:504

ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ І ВИКОРИСТАННІ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОЇ ОСНОВИ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Бобровська Н.В.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті обґрунтовано напрями формування і використання природно-ресурсної основи у розвитку аграрного сектора економіки з метою виявлення можливостей у самовідновленні природних ресурсів за видами, їхнього раціонального використання через узгодженість економічних і екологічних інтересів. Обгрунтовано еколого-орієнтований підхід щодо формування і використання природно-ресурсної основи аграрного сектора через поєднання складових розвитку з урахування екологічних критеріїв, обмеження негативного впливу на природні ресурси за видами через запровадження екологізації виробництв.
Ключові слова: природні ресурси за видами, природно-ресурсна основа, аграрний сектор, еколого-орієнтований підхід, екологізація виробництв.

Постановка проблеми. За сучасних умов ведення аграрного бізнесу і господарювання вцілому існує необхідність реалізації еколого-орієнтованого підходу у формуванні і використанні природно-ресурсної основи, узгодженості еколого-економічних інтересів, безпеки у використанні природних ресурсів за видами. Формування умов щодо розвитку галузі залежить від екологічних інтересів, які проявляються через поєднання природоохоронних заходів і біологічних можливостей відновлення природних ресурсів за видами з урахуванням галузевих і регіональних особливостей.

Актуальність дослідження підтверджується тим, що на загальноєвропейському рівні до пріоритетних напрямів наукових досліджень віднесено розвиток технологій у різних сферах діяльності суспільства, що у екологічному аспекті пов'язане зі зниженням рівня негативного впливу виробництв на навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрями еколого-орієнтованого розвитку галузі через оптимізацію використання природно-ресурсного потенціалу досліджувались у наукових працях вітчизняних вчених, з-поміж них: О. Балацький, В. Борисова, О. Вишневська, В. Горлачук, С. Дорогунцов, Б. Данилишин, Л. Мельник, С. Рогач, В. Савчук, Є. Хлобистов. Актуальним є дослідження природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки, необхідності формування умов щодо збереження природних ресурсів за видами та екосистем у сукупності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість наукових розробок не висвітлює аспекти розвитку аграрного сектора у напрямі використання природно-ресурсної основи за умови збереження екосистем для майбутніх поколінь. Дослідження проводяться переважно у напряму забезпечення оптимального ресурсовикористання, отримання відповідних економічних інтересів. Враховуючи негативні тенденції у використанні природних ресурсів за видами і еколого-економічних особливостей окремих територій, щодо формування основи розвитку потребує подальшого вивчення, розробки підходів щодо раціонального використання природних ресурсів за видами, особливо у контексті формування продовольчої безпеки, раціонального природокористування, збереження екосистем.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування напрямів формування і використання природно-ресурсної основи у розвитку аграрного сектора економіки з метою виявлення можливостей у самовідновленні природних ресурсів за видами, їхнього раціонального використання через узгодженість економічних і екологічних інтересів.

Виклад основного матеріалу. Еколого-орієнтований підхід щодо формування і використання природно-ресурсної основи аграрного сектора характеризуємо через поєднання складових розвитку аграрного сектора з урахування екологічних критеріїв, обмеження негативного впливу на природні ресурси за видами через запровадження екологізації виробництв. Оптимальне ресурсозабезпечення галузі повинно грунтуватися на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив результатів використання ресурсів у виробничому процесі і поновленні якісних компонентів природного середовища. Результатом реалізації заходів щодо оптимізації ресурсозабезпечення є не тільки зростання натуральних і вартісних показників діяльності підприємств аграрного сектора, а і поєднання біо-соціо-еколого-економічної пріоритетів у розвитку. Формування природно-ресурсної основи аграрного сектора повинно базуватися на основі системного, еколого-орієнтованого підходу з урахуванням впливу природно-кліматичних особливостей регіону і асиміляційного фактору впливу, який виступає основою для самовідновлення природних ландшафтів. Реалізація напрямів практичного застосування повинна базуватися на активізації заходів щодо екологізації виробництва з метою забезпечення самоочищення територій і зниження негативного впливу на екосистеми.

Так, ефективне управління земельним ресурсами пов'язане з інвестиційною діяльністю у напряму фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих технологій, інвестування заходів щодо підвищення родючості ґрунтів, здійснення інших заходів щодо збереження та відновлення навколишнього природного середовища.

Мета еколого-економічного інвестування повинна полягати у переході від екстенсивного способу виробництва на якісно новий рівень, що відповідає вимогам ощадного землекористування. Сутність такого переходу – кількісне нагромадження якісних змін в елементах системи еколо-

© Бобровська Н.В., 2016

гізації виробництва, нове структурне поєднання яких у їх взаємодії приведе до більш ощадного природокористування.

Інтенсивне використання земельних ресурсів призводить до порушення екологічної рівноваги екосистем, тобто накопичення токсичних речовин у ґрунтах, ерозійних процесів, які призводять до зниження якісних характеристик природних ресурсів за видами.

Екологічна складова механізму раціонального сільськогосподарського землекористування включає комплекс заходів, спрямованих на охорону земельних ресурсів і підвищення родючості ґрунтів. Головним завданням системи екологічних заходів як складової еколого-економічного механізму раціонального землекористування є формування у землекористувачів ощадливого ставлення до такого унікального природного ресурсу як земля.

Реалізація державних і регіональних Програм потребує фінансування, через несприятливий вплив кризових явищ статті видатків у 2010–2013 роках скорочено. Саме тому основною складовою подальшого розвитку галузі є запровадження процесу екологізації виробництва сільськогосподарської продукції.

За умов недостатності фінансування сільськогосподарські товаровиробники повинні намагатися вирішувати питання щодо зростання рівня економічної ефективності виробництва окремих видів продукції рослинництва за рахунок інтенсивних технологій вирощування. Враховуючи високий рівень залежності виходу продукції з одиниці площі від впливу природно-кліматичних умов, пропонуємо використовувати еколого-орієнтовані технології вирощування сільськогосподарських культур, які нададуть можливість забезпечити підвищення як економічної, так і екологічної ефективності використання земельних ресурсів.

Враховуючи те, що земля це базис природно-ресурсної основи, а всі інші ресурси у сукупності формують екосистему території, вони не прямо використовуються у виробничому процесі, було проведено поділ за природно-районованими зонами, яких виявлено п'ять у Миколаївській області (рис. 1).

У результаті аналітичних групувань обгрунтовано, що природно-районовані аспекти валового виробництва окремих видів сільськогосподарських культур надають можливість врахувати залежність між виробничими потужностями і галузевою структурою сільськогосподарських підприємств від природно-кліматичних умов з врахуванням територіальної ознаки.

Запропоновано використання еколого-орієнтованої технології, яка є складовою екологізації виробництва, що є особливо актуальним за умов збереження природних ресурсів за видами і розвитку галузі з урахуваннями екологічних пріоритетів.

Використання еколого-орієнтованої технології надасть можливості мінімізувати зайві витрати і забезпечити скорочення негативного впливу природно-кліматичного фактору на рівень виходу продукції з одиниці площі сільськогосподарських культур.

Але відмітимо деякі протиріччя у її використанні: обмежені можливості у використанні достовірної інформації щодо планування діяльності

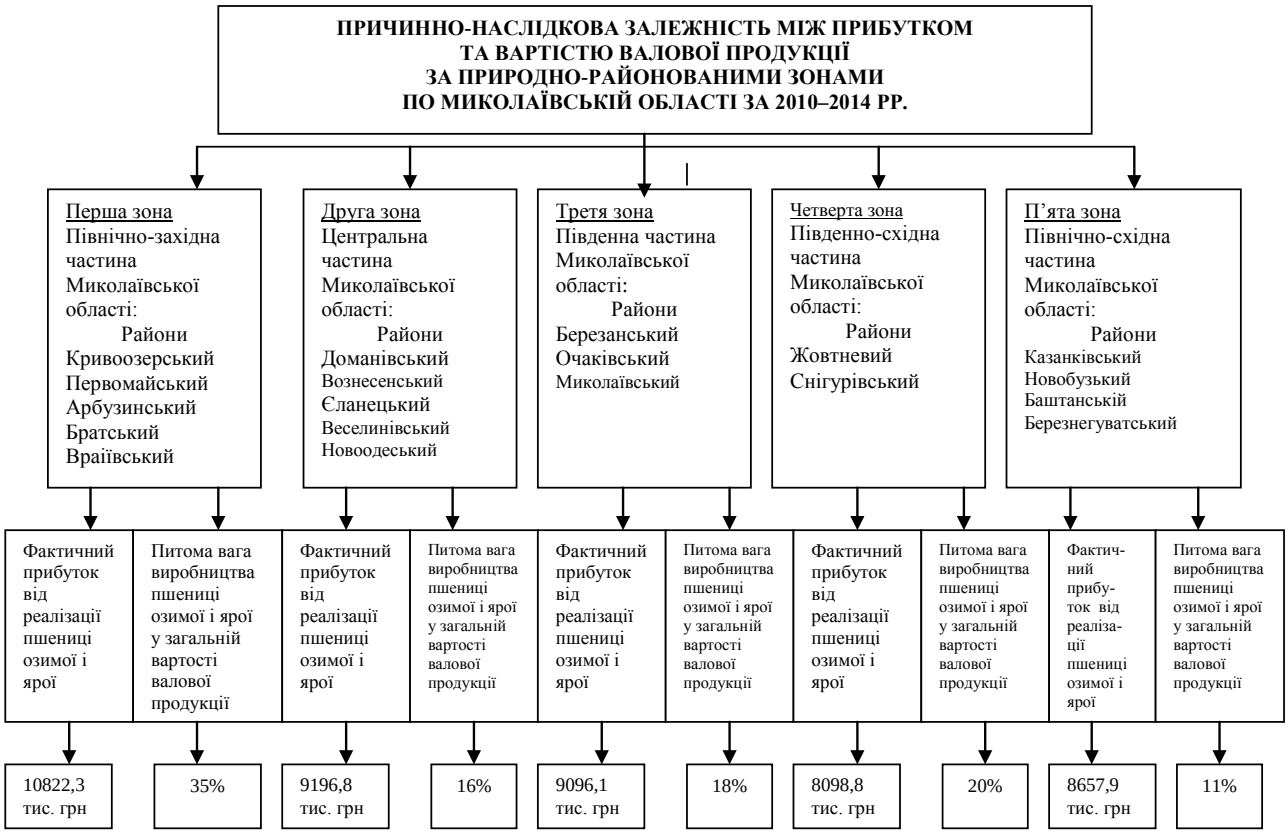

Рис. 1. Причинно-наслідкова залежність між прибутком від реалізації та вартістю валової продукції за природно-районованими зонами по Миколаївської області (в середньому за 2010–2014 рр).

Джерело: розроблено автором з використання статистичної інформації

сільськогосподарських підприємств суспільного сектора; не запроваджено заґрунтованих рекомендацій у формуванні сівозмін для різних природно-кліматичних зон; та дієвих рекомендацій щодо використання органічних добрив (твердих, рідких, гранульованих); не передбачено можливості ущільнення ґрунту за рахунок використання важкої техніки; недостатньо проведено дослідження щодо довготривалого прогнозу економічних, екологічних і соціальних наслідків від переущільнення і рекомендацій з їхнього усунення; відсутні науково-обгрунтовані рекомендації щодо ефективного використання сидератів: найменування, попередники, періодичність посіву, способи збирання; недостатньо деталізовано технічне забезпечення кормовиробництва (кормозбиральні комбайни, косарки, граблі, кормовози, прес-підбирачі) [1].

Таким чином, технології мінімального обробітку грунту є дієвими за достатнього рівня технологічної готовності з урахування особливостей природно-кліматичних зон. Отже, за умов значних кліматичних змін, у тому числі у степовій зоні, виникає необхідність виявлення альтернатив щодо адаптації виробництв до природно-кліматичних змін, що вимагає відповідного технологічного оновлення.

Представимо схематично основні переваги технологій мінімального обробітку грунту (рис. 2).

Технологія широко використовується у країнах Латинської Америки, завдяки її використанню Бразилія та Аргентина досягли нарощування валового виробництва зернових, бобових, олійних культур і значно наростили свій експортний потенціал. Перехід на технологію мінімальної, а потім і нульової обробки ґрунту починається зі збиральної кампанії, в ході якої подрібнені пожнивні залишки рівномірно розподіляють по полю. У ре-

Рис. 2. Основні переваги у використанні технологій мінімального обробітку грунту при вирощування сільськогосподарських культур

Джерело: удосконалено автором з використанням [1]

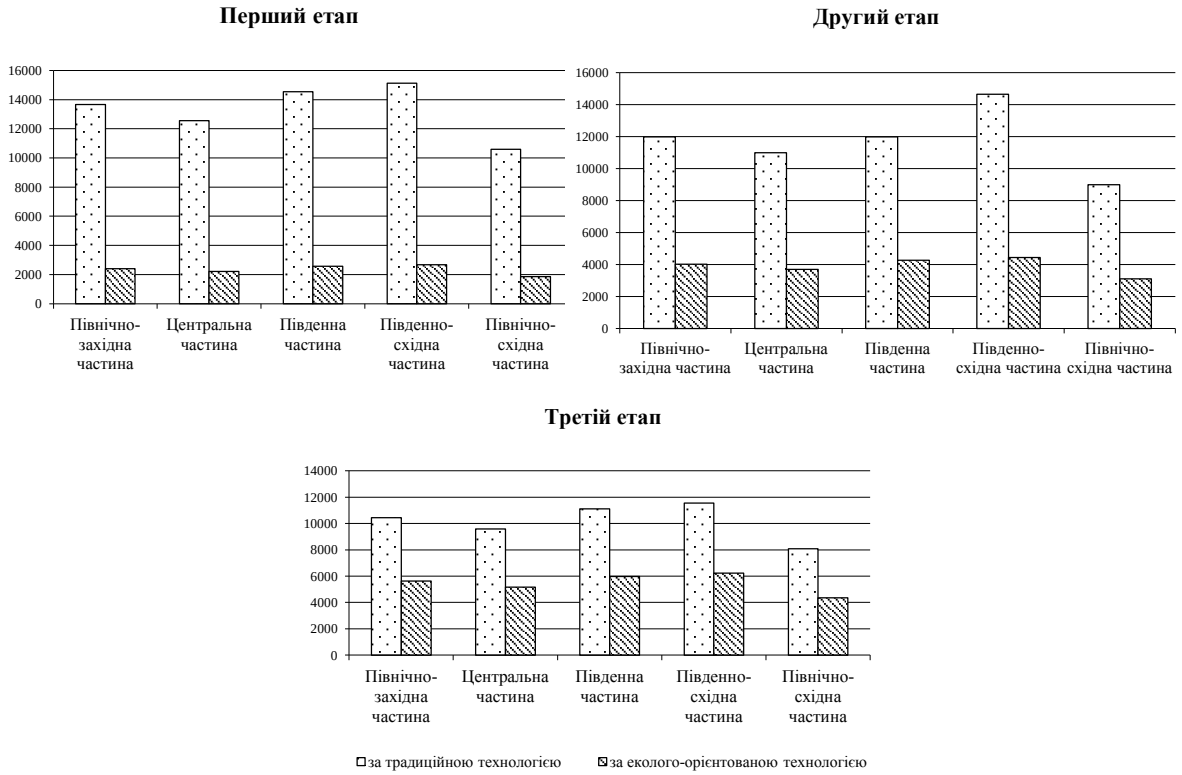

Рис. 3. Площі посіву озимої пшениці за зонами природного районування і етапами впровадження технологічного оновлення, га

Джерело: представлено автором за результатами вирішення економіко-математичної моделі

зультаті формується ґрунтозахисне покриття, яке протистоїть вітровій і водній ерозії, забезпечує збереження вологи, перешкоджає зростанню засміченої рослинності, сприяє активізації ґрунтової мікрофлори, є базисом для відновлення родючого шару і підвищення врожайності культур.

Використання технології може дозволити збільшити вихід продукції з одиниці площі у 2 рази. Технологію недарма називають «зеленою революцією», адже з її запровадженням у природній спосіб значно покращується якість ґрунтів, що зменшує додаткові витрати сільськогосподарських підприємств. За традиційної технології вирощування з використання 1 літра пального можна виробити лише 50 кг зерна, то у новий спосіб одного літра пального вистачить на виробництво 120 кг.

За проведеними розрахунками визначено визначено оптимальні посівні площі, обсяги виробництва і реалізації пшениці з урахуванням природного районування і використання еколого-орієнтованих технологій за етапами протягом трирічного періоду прогнозування.

Запровадження еколого-орієнтованої технології під вирощування пшениці за природно-районованими зонами Миколаївської області при розміщенні посівних площ до 35%, свідчить, що вихід продукції з одиниці площі за етапами запровадження технології зростає. Середній рівень виходу продукції з одиниці площі за зонами природного районування зростає з 22 ц/га на першому етапі, до 36 ц/га на третьому етапі. Зростання показника під впливом технологічного оновлення становить 63,6%. Технологічне оновлення виробництва пшениці за зонами природного районування надає можливість підвищити рівень прибутку на одиницю площі з 500 грн на гектар на першому етапі до 2500 грн на гектар на третьому етапі.

На усіх етапах технологічного оновлення найвищий рівень виходу продукції отримано на одиницю площі посіву на території центральної частини, яка характеризується переважаючим виробництвом іншої групи зернових культур – ячменю, який становить фактично до 30% від загальної вартості валової продукції. Прибуток від реалізації продукції на I і II етапах є найбільшим у південно-східній частині, на III етапі найвищий рівень прибутку отримано у північно-західній часнині. Саме північно-західна частина території має відповідну галузеву структуру підприємств. Питома вага виробництва пшениці є найбільшою і становить до 30% від загальної вартості валової продукції, що підтверджує зв'язок із біологічними особливостями природних ресурсів території.

Технологічні зміни притаманні сільськогосподарським підприємствам не залежно від форми власності, розмірів виробництва і галузевої структури, що підтверджується її активним запровадженням, у тому числі і у фермерських господарствах.

Площі посіву озимої пшениці процесу екологізації представлено на рисунку 3.

За проведеними розрахунками виявлено, що загальний розмір прибутку від реалізації озимої пшениці зростає до 87,8 млн. гривень, найвищі результати отримано у I та IV зоні природного районування, середній розмір прибутку від реалізації продукції на один гектар озимої пшениці становить 1277 гривень, що у 2,9 рази перевищує середній рівень показника за умови використання традиційної технології вирощування озимої пшениці.

Саме тому доцільність еколого-орієнтованого підходу грунтується на забезпеченні раціонального використання ресурсів з метою їхнього збереження і відновлення, у тому числі самовідновлення. Підтримання еколого-орієнтованої рівноваги можливе за умови запровадження техніко-технологічних змін у виробництво продукції на засадах екологізації.

Висновки і пропозиції. Еколого-орієнтований підхід у використанні природно-ресурсної основи ґрунтується на засадах раціонального використання природних ресурсів за видами через узгодженість економічних і екологічних можливостей і природного потенціалу за територіальною ознакою й галузевою структурою підприємств.

Технологічне оновлення у напряму екологізації доцільно запроваджувати з метою збереження родючості грунтів та перспектив подальшого їх продуктивного використання.

Формування і використання природно-ресурсної основи аграрного сектора ґрунтується на процесах збереження, відновлення, обмеження. Еколого-орієнтований підхід сприяє підвищенню екологічних пріоритетів розвитку галузі і окремих природно-районованих зон при використанні природних ресурсів за видами з урахуванням їх біологічних особливостей через узгодженість економічних і екологічних інтересів.

Список літератури:

1. Борисова В. А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / В. А. Борисова. – Суми, 2003. – 372 с.
2. Вишневська О. М. Природно-ресурсна основа розвитку аграрного сектора: теоретичні і практичні аспекти: [монографія] / О. М. Вишневська, Н. В. Бобровська. – Миколаїв, 2015. – 180 с.
3. Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua
4. Шейченко В. Не все так просто в No-Till / В. Шейченко // Аграрний тиждень. – № 15 (184). – С. 13-14.

Бобровская Н.В.
Николаевский национальный аграрный университет

ЭКОЛОГО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОЙ ОСНОВЫ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Аннотация
В статье обосновано направление формирования и использования природно-ресурсной основы в развитии аграрного сектора экономики с целью выявления возможностей в самовосстановлении природных ресурсов по видам, их рационального использования через согласованность экономических и экологических интересов. Обоснован эколого-ориентированный подход к формированию и использованию природно-ресурсной основы аграрного сектора, учитывая составляющие развития экологических критериев, ограничения негативного влияния на природные ресурсы за видами учитивая введение экологизации производств.
Ключевые слова: природные ресурсы за видами, природно-ресурсная основа, аграрный сектор, эколого-ориентированный подход, экологизация производства.

Bobrovskaya N.V
Mykolayiv National Agrarian University

ORIENTED-ON-ECOLOGY APPROACH TO THE FORMATION AND USAGE OF NATURE RESOURCE BASE IN AGRARIAN SECTOR OF ECONOMICS

Summary
The article describes the directions of formation and use of the natural resource base in the development of the agrarian sector in order to identify opportunities for self-renewal of natural resources by types, their consistency through the rational use of economic and environmental interests. The oriented-on-ecology approach to the formation and usage of natural resource base in the agrarian sector through a combination of components regarding to environmental criteria is substantiated, taking into account limiting the negative impact on natural resources by their type, introducing greening of production.
Keywords: natural resources by types, natural resource base, agrarian sector, oriented-on-ecology approach, greening of production.